

DOWODY PRZEPROWADZONE Z NARUSZENIEM PRAWA

GDZIE SZUKAĆ
STANDARDÓW?

DOWODY PRZEPROWADZONE Z NARUSZENIEM PRAWA

GDZIE SZUKAĆ STANDARDÓW?

Stan prawny: wrzesień 2021

Wydawca

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
ul. Wiejska 16
00-490 Warszawa

Publikacja dostępna na licencji Creative Commons.

HR HELSIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA

Raport opracowany w ramach projektu
„Defence Rights for Evidentiary Procedures”
finansowanego z programu
Sprawiedliwość Unii Europejskiej.

Tematyka przeprowadzania dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa, z nielicznymi wyjątkami, nie znajduje silnego odzwierciedlenia w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i polskich sądów powszechnych. Do 2013 r. Kodeks postępowania karnego nie zawierał odpowiednich regulacji stwarzających podstawy do odmowy przeprowadzenia dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa. Zmiany wprowadzone w 2016 r. znacząco zmieniły tę sytuację, wprowadzając mechanizm odwróconego zakazu dowodowego, który to, zgodnie z intencjami ustawodawcy, zmuszać miał sądy do przeprowadzania dowodów o wątpliwym charakterze.

Niniejsze opracowanie stanowi wybór standardów oraz orzeczeń, które mogą okazać się pomocne przy obronie przed wprowadzeniem do postępowania dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa. Analizy HFPC wskazują, że sytuacje te, wbrew intuicyjnym przeczuciom, mają stosunkowo częsty charakter na gruncie krajowego postępowania karnego. Mimo to nie znajdują one jednak silnego odzwierciedlenia w orzecznictwie polskich sądów.

Liczymy, że wymienione orzeczenia staną się inspiracją do kwestionowania przez prawników zasad dopuszczalności dowodów. Przyczynią się tym samym do rozwoju krajowych i międzynarodowych standardów w tej mierze, prowadząc do rozwoju polskiej judykatury, zadawania pytań prejudycjalnych w oparciu o prawo Unii Europejskiej oraz szersze wykorzystanie skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

→ KONSTYTUCJA RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ

ART. 2 RZECZPOSPOLITA POLSKA JEST DEMOKRATYCZNYM PAŃSTWEM PRAWNYM, URZECZYWISTNIAJĄCYM ZASADY SPRAWIEDLIWOŚCI SPOŁECZNEJ.

→ **Zaufanie obywatela do państwa**

[Z]asada ochrony zaufania obywatela do państwa i do prawa, określana także jako zasada lojalności państwa wobec obywatela, wyraża się w takim stanowieniu i stosowaniu prawa, by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań (...)

Wyrok TK z 7.02.2001 r., **K 27/00**, OTK 2001, nr 2, poz. 29.

→ **Zaufanie obywatela do państwa, wymóg efektywności procedur kontrolujących stosowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych**

Uznanie, że władze publiczne mogą gromadzić w sposób tajny informacje na temat obywatela w ramach czynności operacyjnych (a więc zbierać także rozmaite plotki i pomówienia obok informacji o faktach), a następnie udostępniać je, kierując się interesami politycznymi, pozostaje w sprzeczności z zasadą zaufania obywatela do państwa, mającą podstawowe znaczenie w demokratycznym państwie prawnym. Dlatego procedury kontrolne (co do celu i zakresu kontroli operacyjnej) muszą być rygorystyczne i efektywne. Należy także zaznaczyć, że ograniczenie czy nawet wyłączenie sądowej kontroli czynności operacyjno-rozpoznawczych nie musi samo przez się świadczyć o naruszeniu standardu demokratycznego państwa prawa.

Wyrok TK z 12.12.2005 r., **K 32/04**, OTK-A 2005, nr 11, poz. 132.

ART. 7 ORGANY WŁADZY PUBLICZNEJ DZIAŁAJĄ NA PODSTAWIE I W GRANICACH PRAWA.

→ **Wymóg pozyskiwania dowodów zgodnie z prawem**

Gwarancje te (wymienione w art. 2, 7 i 45 ust. 1 Konstytucji – przyp. red.) niewątpliwie obejmują konieczność rozstrzygnięcia każdej sprawy na podstawie takich dowodów, które w ramach konkretnego systemu procesowego są prawem przewidziane bądź z nim niesprzeczne, a więc legalne.

Postanowienie SN z 30.11.2010 r., **III KK 152/10**, OSNKW 2011, nr 1, poz. 8.

→ **Wymóg pozyskiwania dowodów zgodnie z prawem**

Wartości chronione przez art. 5 i art. 7 Konstytucji (ochrona wolności i praw człowieka i obywatela oraz zasada Państwa Prawnego), a w szczególności nałożone przez ustawę zasadniczą w art. 9 zobowiązanie, że Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego, czyni niedopuszczalnym wykorzystywanie przez organy państwowe – pod jakąkolwiek postacią oraz w jakiegokolwiek formie i celu – informacji o obywatelach, które są pozbawione atrybutu legalności. Gwarancją przestrzegania tych wartości jest zakaz wykorzystywania takiej wiedzy, nawet w sposób pośredni, do późniejszej procesowej jej legalizacji.

Wyrok SA w Białymstoku z 18.03.2010 r., **II AKA 18/10**, OSAB 2010, nr 1, poz. 32-39.

→ **Wyjątki od zasady swobody dowodzenia w postępowaniu karnym**

Zgodnie z obowiązującą w polskim procesie karnym zasadą swobody dowodzenia w postępowaniu dowodowym dopuszczalne jest przeprowadzenie wszelkich czynności dowodowych, z wyjątkiem czynności objętych zakazem ich przeprowadzania.

Wyrok SN z 2.02.2016 r., **IV KK 346/14**, Biul.PK 2016, nr 1-3, poz. 79-88.

→ **Swoboda dowodzenia w postępowaniu karnym**

Organy postępowania karnego nie mają całkowitej swobody w doborze i wykorzystaniu środków, metod i sposobów dowodzenia, gdyż działania te podlegają licznym konstytucyjnym i ustawowym ograniczeniom, a niektóre z nich są bezwzględnie zabronione (zakazane). (...) Konstytucyjne wymogi działania organów postępowania karnego sprawiają, że gromadzenie dowodów musi odbywać się w sposób określony w k.p.k., przez co należy rozumieć zgodność przeprowadzanych czynności dowodowych z ich celem i przesłankami, a także podmiotowymi, przedmiotowymi i temporalnymi granicami określonymi w ustawie procesowej.

Wyrok SA we Wrocławiu z 11.09.2013 r., **II AKA 249/13**, LEX nr 1378924.

→ **Wymóg systemowej wykładni przy ustalaniu treści zakazów dowodowych**

Fakt, że Kodeks postępowania karnego, ustawa o Policji ani inne ustawy wprost nie przewidują dyskwalifikacji procesowej takich „pierwotnie skażonych” dowodów, jak czyni to np. art. 171 § 7 k.p.k., niczego w omawianym zakresie (dyskwalifikacji dowodów uzyskanych z naruszeniem art. 19 ustawy o Policji – przyp. aut.) nie zmienia. Ustawodawca nie zakłada przecież niezgodnego z prawem działania swoich funkcjonariuszy i nie musi na taki wypadek określać skutków takich zachowań w dziedzinie prawa dowodowego, kiedy te można jednoznacznie wyprowadzić z analizy całego systemu prawa kształtującego zasady odpowiedzialności karnej wszystkich obywateli.

Postanowienie SN z 30.11.2010 r., **III KK 152/10**, OSNKW 2011, nr 1, poz. 8.

→ **Interes społeczny, a ustalenia faktyczne oparte na dowodach uzyskanych niezgodnie z prawem**

Nie jest możliwe zaakceptowanie sytuacji, w której funkcjonariusze demokratycznego państwa, funkcjonariusze władzy publicznej, mogliby gromadzić dowody wbrew obowiązującemu prawu, natomiast zgodnie z prawem, na podstawie właśnie tych dowodów, obywatele mieliby ponosić odpowiedzialność karną. Każde państwo odpowiada za bezprawną działalność swoich funkcjonariuszy służb specjalnych, a tej odpowiedzialności nie może wyłączać powoływanie się na interes społeczny w zwalczaniu przestępczości.

Postanowienie SN z 19.03.2014 r., **II KK 265/13**, OSNKW 2014, nr 9, poz. 71.

ART. 42 UST. 2 KAŻDY, PRZECIWI KOMU PROWADZONE JEST POSTĘPOWANIE KARNE, MA PRAWO DO OBRONY WE WSZYSTKICH STADIACH POSTĘPOWANIA. MOŻE ON W SZCZEGÓLNOŚCI WYBRAĆ OBRONCĘ LUB NA ZASADACH OKREŚLONYCH W USTAWIE KORZYSTAĆ Z OBRONCY Z URZĘDU.

→ **Okoliczności wyłączające swobodę wypowiedzi oraz podatność na pokrzywdzenie a brak obrońcy podczas pierwszego przesłuchania**

Brak obrońcy w wypadkach okoliczności utrudniających obronę (art. 79 § 2 k.p.k.), podczas pierwszego przesłuchania podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym, nie może stanowić przeszkody do wykorzystania na rozprawie złożonych w takich warunkach wyjaśnień, o ile nie wystąpiły inne okoliczności wyłączające swobodę wypowiedzi, czy obiektywnie istniejąca podatność podejrzanego na pokrzywdzenie.

Postanowienie SN z 27.06.2017 r., **II KK 82/17**, LEX nr 2338030.

→ **Podatność na pokrzywdzenie a brak obrońcy podczas pierwszego przesłuchania**

Brak obrońcy podczas pierwszego przesłuchania podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym (art. 300 i 301 k.p.k.) nie stanowi sam przez się – ze względu na treść art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. c Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 1950 r. – przeszkody do wykorzystania na rozprawie złożonych w takich warunkach jego wyjaśnień, o ile nie wystąpiła obiektywnie istniejąca podatność podejrzanego na pokrzywdzenie.

Postanowienie SN z 5.04.2013 r., [III KK 327/12](#), OSNKW 2013, nr 7, poz. 60.

→ **Podatność na pokrzywdzenie a brak obrońcy podczas pierwszego przesłuchania**

Z treści orzeczeń zapadłych przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka nie da się wyprowadzić wniosku, że w zamysle tego organu było wprowadzenie generalnego wymogu zapewnienia obecności obrońcy podczas pierwszego przesłuchania każdego podejrzanego pod rygorem niedopuszczalności wykorzystania na rozprawie złożonych przez niego wyjaśnień. Z przywołanych wyroków wynika, że Trybunałowi chodzi o konieczną obecność obrońcy w sytuacjach obiektywnie istniejącej podatności podejrzanego na pokrzywdzenie, np. z uwagi na jego wiek czy bezradność wywołaną czynnikami społecznymi lub stanem zdrowia (w tym uzależnieniem od narkotyków lub alkoholu).

Wyrok SA w Katowicach z 6.04.2017 r., [II AKA 15/17](#), LEX nr 2343419.

→ **Podatność podejrzanego na pokrzywdzenie, brak obrońcy podczas pierwszego przesłuchania a dopuszczalność oparcia ustaleń faktycznych na dowodzie z samooskarżenia**

W sytuacji, gdy podstawą ustalenia sprawstwa podejrzanego jest samooskarżenie w postępowaniu przygotowawczym, które nie zostało następnie podtrzymane w postępowaniu rozpoznawczym przez sąd, należy zachować szczególnie, podwyższony standard oceny takiego dowodu, zwłaszcza, gdy zarzucenym przestępstwem jest zbrodnia zabójstwa i brak jest innych dowodów wskazujących bezpośrednio na sprawstwo podejrzanego, a dodatkowo wykazuje on cechy upośledzenia umysłowego (choćby miało charakter nieznaczny), zaś w czynnościach procesowych przeprowadzanych w postępowaniu przygotowawczym nie brał udziału profesjonalny obrońca. Choć obowiązujący kodeks postępowania karnego nie wyklucza możliwości dokonywania ustaleń faktycznych w oparciu o wyjaśnienia zawierające samooskarżenie złożone w wyżej opisanych warunkach, mogą wówczas powstać wątpliwości co do dochowania standardów wynikających z zasady *nemo se ipsum accusare tenetur*, które powinny być szczegółowo rozważone przez sąd. Generalne kwestionowanie możliwości dokonywania takich ustaleń pozostaje w sferze – być może wartych rozważenia – postulatów *de lege ferenda*.

Postanowienie SN z 23.06.2016 r., [II KK 39/16](#), LEX nr 2080524.

ART. 45 UST. 1

KAŻDY MA PRAWO DO SPRAWIEDLIWEGO I JAWNEGO ROZPATRZENIA SPRAWY BEZ NIEUZAŚADNIONEJ ZWŁOKI PRZEZ WŁASCIWY, NIEZALEŻNY, BEZSTRONNY I NIEZAWISŁY SĄD.

→ **Przewidywalność rozstrzygnięcia jako element prawa do sądu**

W prawie do sądu, gwarantowanym przez art. 45 ust. 1 Konstytucji, znajduje się także i ten jego szczególny aspekt, jakim jest możliwość przewidywania w granicach prawa korzystnego dla siebie rozstrzygnięcia. Inaczej mówiąc, prawo do sądu rozumiane jako prawo dostępu do sądu zawiera w sobie i ten aspekt, który łączy się z możliwością samodzielnej oceny szans na korzystne dla siebie rozstrzygnięcie sprawy w świetle obowiązującego porządku prawnego. Zakłada to zatem pewien stopień przewidywalności rozstrzygnięcia, bez którego prawo dostępu do sądu byłoby w istocie fikcją. Tak rozumiana ocena kształtowania się przyszłego rozstrzygnięcia oparta jest na znajomości prawa materialnego i orzecznictwa z nim związanego jakiej, zdaniem zainteresowanego, z daną sprawą są związane.

Wyrok TK z 17.10.2000 r., [SK 5/99](#), OTK 2000, nr 7, poz. 254.

→ **Rzetelność postępowania a stosowanie art. 168a k.p.k.**

Art. 168a k.p.k. nie może stanowić podstawy prawnej przeprowadzenia dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, jeżeli przeprowadzenie takiego dowodu czyniłoby proces nierzetelnym w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Postanowienie SN z 26.06.2019 r., **IV KK 328/18**, OSNKW 2019, nr 8, poz. 46.

→ **Dowód uzyskany z naruszeniem przepisów Konstytucji**

Dowód może zostać uznany za niedopuszczalny, jeżeli został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego przy jednoczesnym naruszeniu przepisów Konstytucji RP (np. art. 30, 47, 49 czy 51). W takiej sytuacji ograniczenie ustawowe wyrażone zwrotem „wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego” (art. 168a k.p.k.) nie ma zastosowania.

Wyrok SA we Wrocławiu z 27.04.2017 r., **II AKA 213/16**, LEX nr 2292416.

→ **Wykładnia art. 168a k.p.k.**

Wykładnia językowa przepisu art. 168a k.p.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 15 kwietnia 2016 r. pozwala na stwierdzenie, że wysłowionym tam zakazem dowodowym objęte są następujące grupy dowodów: 1) uzyskane z naruszeniem przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 2) uzyskane za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k. w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 3) uzyskane za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k. i z naruszeniem przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 4) uzyskane za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

Wyrok SA we Wrocławiu z 22.11.2017 r., **II AKA 224/17**, LEX nr 2464913.

→ **Nielegalna prowokacja policyjna a rzetelność postępowania**

W demokratycznym państwie prawnym przeprowadzenie prowokacji operacyjnej bez dochowania podstawowych wymogów ustawowych jest bezprawnym, nielegalnym działaniem nie mogącym wywoływać żadnych skutków prawnych w sferze dowodowej, bo – jak już uprzednio wskazał Sąd – materiały operacyjne uzyskane nielegalnie nie mogą stanowić podstawy ustaleń faktycznych w rzetelnym respektującym reguły art. 6 Konwencji procesie sądowym.

Wyrok SA w Warszawie z 26.04.2013 r., **II AKA 70/13**, LEX nr 1322733.

ART. 47 KAŻDY MA PRAWO DO OCHRONY PRAWNEJ ŻYCIA PRYWATNEGO, RODZINNEGO, CZCI I DOBREGO IMIENIA ORAZ DO DECYDOWANIA O SWOIM ŻYCIU OSOBISTYM

→ **Wykorzystanie dowodów z nielegalnych czynności operacyjno-rozpoznawczych**

Dając możliwość wykorzystywania w sposób nieograniczony rezultatów działań operacyjnych, również tych nielegalnych, włączając je określoną drogą w materiał procesowy, legalizowałoby się de facto bezprawne działania organów państwa w imię walki z przestępczością, a obrazując dosadniej – otwierałoby ścieżkę do stosowania podsłuchów „totalnych”, gromadzenia w ten sposób wszystkich możliwych informacji o obywatelach, by następnie – pod pozorem legalności – przekształcać tę wiedzę na materiał procesowy, służący do walki z przestępczością. Takie działanie nie miałoby nic wspólnego ze standardami cywilizowanego państwa, stanowiąc niebywałe pole do nadużyć, charakteryzujących systemy totalitarne.

Wyrok SA w Białymstoku z 18.03.2010 r., **II AKA 18/10**, OSAB 2010, nr 1, poz. 32-39.

→ **Wykorzystanie dowodów z nielegalnej kontroli operacyjnej**

Niezachowanie określonych w art. 19a ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2007 r. Nr 43, poz. 277 ze zm.) ustawowych warunków dopuszczalności przeprowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych uniemożliwia w procesie karnym wykorzystanie uzyskanego w ich trakcie materiału dowodowego.

Postanowienie SN z 30.11.2010 r., [III KK 152/10](#), OSNKW 2011, nr 1, poz. 8.

→ **Wykorzystanie dowodów z nielegalnej kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych**

Ponieważ kontrola i utrwalanie rozmów telefonicznych (art. 237 k.p.k.) należy do wrażliwych czynności dowodowych – ingerujących w wolności i prawa konstytucyjne i konwencyjne, m.in. prawo do prywatności, swobodę komunikowania się – wymagane jest ścisłe stosowanie regulacji prawnych odnoszących do sposobu ich pozyskiwania dla potrzeb postępowania karnego. Zatem zgodzić należało się z wnioskiem Sądu orzekającego, że oparcie całego procesu (innych dowodów wszak oskarżyciel nie zaferował) na dowodach pozyskanych w sposób nielegalny godziłoby przede wszystkim w art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, tj. w prawo do rzetelnego procesu.

Postanowienie SA w Poznaniu z 29.01.2020 r., [II AKZ 613/19](#), LEX nr 3027953.

→ **Dowody uzyskane poza granicami kontroli operacyjnej**

Skoro ustawa z 2006 r. o CBA odnośnie kontroli operacyjnej wymaga, już we wniosku do sądu o jej zastosowanie, wskazania zarówno osoby, której ma ona dotyczyć, jak i czynu lub czynów, odnośnie których kontrola ta ma być zastosowana, to jedynie w takim właśnie podmiotowym i przedmiotowym zakresie, określonym w postanowieniu sądu o zarządzeniu tej kontroli, kontrola operacyjna staje się dopuszczalnym, legalnym wkroczeniem w sferę wolności. Dowody pozyskane wprawdzie w ramach zarządzonej przez sąd kontroli, ale poza jej granicami, a więc niezgodnie z wymogami ustawy, nie są dowodami uzyskanymi legalnie.

Wyrok SA we Wrocławiu z 27.04.2017 r., [II AKA 213/16](#), LEX nr 2292416.

→ **Dowody uzyskane poza granicami kontroli operacyjnej a art. 168a k.p.k.**

Art. 168a k.p.k., regulujący wprowadzenie nielegalnie uzyskanego dowodu do procesu, odnosi się jedynie do dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego. Uregulowanie to nie stanowi podstawy do procesowego wykorzystania danych uzyskanych podczas kontroli operacyjnej prowadzonej z naruszeniem warunków do wykorzystania procesowego takich danych, sformułowanych w ustawie o Policji, a mających swe źródła w przepisach o charakterze materialnym.

Postanowienie SN z 26.06.2019 r., [IV KK 328/18](#), OSNKW 2019, nr 8, poz. 46

→ **Wymóg uzyskania informacji wskazujących na ryzyko popełnienia przestępstwa, a prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych**

To wprost z Konstytucji RP, z zasad demokratycznego państwa prawnego wynika, że operacyjna inwigilacja obywateli – w celu zdobycia przeciwko nim materiałów, mających następnie stanowić dowód w postępowaniu karnym – jest niedopuszczalna, jako bezprawna i nielegalna dopóty, dopóki nie istnieją uprzednio uzyskane informacje, rodzące przypuszczenie, czy choćby domysł, że ta konkretna osoba już popełniła, bądź jest skłonna popełnić przestępstwo. Demokratyczne państwo ze swej istoty wyklucza bowiem testowanie uczciwości obywateli, czy dokonywanie wrywkowej, „na chybił trafił” kontroli tej uczciwości przy użyciu w tym celu tajnych i podstępnych metod. Postępowanie takie jest cechą i praktyką państwa totalitarnego.

Wyrok SA w Warszawie z 26.04.2013 r., [II AKA 70/13](#), LEX nr 1322733.

→ **Wymóg uzyskania informacji wskazujących na ryzyko popełnienia przestępstwa, a prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych**

Tajne czynności w postaci rejestracji obrazu i dźwięku, wykonywane na podstawie art. 14 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz.U. z 2006 r. Nr 104, poz. 708 ze zm.), już ukierunkowane na konkretną osobę, w celu pozyskania dowodu jej udziału w przestępstwie, mogą być dopuszczalne wyłącznie wtedy, gdy służby dysponują chociażby nikłymi informacjami wskazującymi na możliwość popełnienia przez tę osobę przestępstwa; wynika to z treści art. 14 ust. 8 tej ustawy, który wskazuje na konieczność uzyskania informacji potwierdzających popełnienie przestępstwa.

Postanowienie SN z 19.03.2014 r., **II KK 265/13**, OSNKW 2014, nr 9, poz. 71.

→ **Możliwość wykorzystania materiałów z czynności operacyjno – rozpoznawczych w sprawie przestępstwa o charakterze „niekatalogowym”**

Zastosowanie jak i wykorzystanie w czynnościach operacyjnych, a także w postępowaniu procesowym, jako dowodów materiałów uzyskanych w czasie podsłuchu operacyjnego, dopuszczalne jest wyłącznie w odniesieniu do przestępstw wymienionych w art. 19 ust.1 ustawy o Policji. Jeżeli materiały te nie dały podstaw do wszczęcia postępowania przygotowawczego, dotyczącego popełnienia jednego w wymienionych w tym przepisie przestępstw, muszą zostać zniszczone w sposób przewidziany w art. 19 ust.17 ustawy o Policji i nie mogą być wykorzystane w żadnym innym postępowaniu.

Uchwała SN z 15.11.2005 r., **SNO 57/05**, LEX nr 471928.

→ **Art. 168b a przestępstwa „niekatalogowe”**

Użyte w art. 168b k.p.k. sformułowanie „innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego innego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej” obejmuje swoim zakresem wyłącznie te przestępstwa, co do których sąd może wyrazić zgodę na zarządzenie kontroli operacyjnej, w tym te, o których mowa w art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2017 r. poz. 2067 t.j. z późn. zm.).

Uchwała SN(7) z 28.06.2018 r., **I KZP 4/18**, OSNKW 2018, nr 8, poz. 53.

→ **Dalsze wykorzystanie materiałów z czynności operacyjno-rozpoznawczych**

W demokratycznym państwie prawnym nie jest konieczne przechowywanie informacji na temat obywateli uzyskanych w toku czynności operacyjnych ze względu na potencjalną przydatność tych informacji. Może to być stosowane tylko w związku z konkretnym postępowaniem, prowadzonym na podstawie ustawy dopuszczającej ograniczenie wolności ze względu na bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny. Ingerencja policji w sferę praw i wolności obywatelskich, związana z czynnościami operacyjnymi podejmowanymi w interesie publicznym, nie może być nieograniczona.

Wyrok TK z 12.12.2005 r., **K 32/04**, OTK-A 2005, nr 11, poz. 132.

→ **Gwarancje zapobiegające nadużywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych**

Jakkolwiek niejawnie czynności operacyjne prowadzone przez funkcjonariuszy właściwych służb, w tym Centralne Biuro Antykorupcyjne, co do zasady nie są sprzeczne z Europejską Konwencją Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1956 r. oraz z Konstytucją RP z 1997 r., to jednak muszą towarzyszyć im odpowiednie gwarancje zapobiegające nadużyciom; obowiązkiem sądu w procesie karnym jest dokonanie weryfikacji zasadności i sposobu przeprowadzenia prowokacji, w tym również w postaci kontrolowanego wręczenia korzyści majątkowej, przez tych funkcjonariuszy, zwłaszcza gdy dowody uzyskane z prowokacji stały się podstawą wydania wyroku; szczegółowej analizie muszą podlegać zarówno powody przeprowadzenia tajnej prowokacji, jak i okoliczność, czy funkcjonariusze zachowywali się pasywnie i do jakiego stopnia zaangażowali się w prowokowanie do przyjęcia korzyści majątkowej, a ponadto, czy wywierali naciski na osoby prowokowane. Jeżeli bowiem zajęli postawę aktywną, a do popełnienia przestępstwa przez

osoby prowokowane nie doszłoby, gdyby nie działania agentów, taki stan rzeczy stanowi naruszenie prawa do rzetelnego procesu chronionego w art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W rezultacie uzyskane w wyniku prowokacji dowody muszą być uznane za zdobyte w sposób bezprawny.

Postanowienie SN z 19.03.2014 r., **II KK 265/13**, OSNKW 2014, nr 9, poz. 71.

→ **Gwarancje zapobiegające nadużywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych**

W świetle Konstytucji, służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo i porządek publiczny nie mogą być uznane za dysponujące autonomią w zakresie czynności operacyjnych. Nie można więc, w powołaniu na wymóg skuteczności działalności operacyjnej, wyłączać jej spod jakiegokolwiek kontroli. Dlatego działalność ta nie jest wyłączona spod ograniczeń, jakie Konstytucja nakłada na wszystkie władze, wkraczające w dziedzinę podstawowych praw i wolności jednostki, zwłaszcza że podejmując czynności operacyjno-rozpoznawcze, organy policji wkraczają w sposób tajny w sferę praw i wolności obywatelskich, czego wymaga cel tych czynności. Tego rodzaju specyfika wspomnianych czynności wymaga poddania ich przemyślanemu systemowi kontroli: efektywnej i niefasadowej.

Wyrok TK z 12.12.2005 r., **K 32/04**, OTK-A 2005, nr 11, poz. 132.

→ KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI

ART. 3 NIKT NIE MOŻE BYĆ PODDANY TORTUROM ANI NIELUDZKIEMU LUB PONIŻAJĄCEMU TRAKTOWANIU ALBO KARANIU.

- **Wyrok ETPC (Wielkiej Izby) z 11.7.2006 w sprawie Jalloh p. Niemcom, skarga nr [54810/00](#)**
 Uzyskanie dowodu rzeczowego przez przymusowe podanie środków wymiotnych. Naruszenie zakazu nie-ludzkiego i poniżającego traktowania. Wpływ naruszenia zakazu nie-ludzkiego i poniżającego traktowania na rzetelność postępowania. Granice prawa do nieobciążania się.
- **Wyrok ETPC (Wielkiej Izby) z 1.6.2010 w sprawie Gäfgen p. Niemcom, skarga nr [22978/05](#)**
 Wyjaśnienia podejrzanego uzyskanego w wyniku groźby użycia przemocy przez funkcjonariusza. Wpływ na rzetelność postępowania dowodu uzyskanego z naruszeniem zakazu nie-ludzkiego traktowania. Wyłączenie dowodu uzyskanego z naruszeniem art. 3 Konwencji.
- **Wyrok ETPC z 5.11.2020 w sprawie Ćwik p. Polsce, skarga nr [31454/10](#)**
 Dowód uzyskany z naruszeniem zakazu tortur przez osoby inne niż funkcjonariusze państwa. Wykorzystanie oświadczeń uzyskanych z naruszeniem zakazu tortur i ich wpływ na rzetelność postępowania.

ART. 6 KAŻDY MA PRAWO DO SPRAWIEDLIWEGO I PUBLICZNEGO ROZPATRZENIA JEGO SPRAWY W ROZSĄDNYM TERMINIE PRZEZ NIEZAWISŁY I BEZSTRONNY SĄD (...)

- **Wyrok ETPC (Wielkiej Izby) z 18.12.2018 w sprawie Murtazaliyeva p. Rosji, skarga nr [36658/05](#)**
 Rola sądów krajowych w procedurze dopuszczania dowodów. Standard proceduralny dopuszczania dowodu z przesłuchania świadka (wymóg dostatecznego uzasadnienia wniosku dowodowego w kontekście przedmiotu postępowania; wymóg rozważenia przez sąd znaczenia danego dowodu i dostatecznego uzasadnienia decyzji o nieprzeprowadzeniu dowodu z zeznań świadka; wpływ odmowy przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka na rzetelność postępowania).
- **Wyrok ETPC (Wielkiej Izby) z 15.12.2011 w sprawie Al-Khawaja i Tahery p. Zjednoczonemu Królestwu, skargi nr [26766/05](#) i [22228/06](#)**
 Prawo do przesłuchania świadka oskarżenia. Wpływ braku przesłuchania świadka oskarżenia na rzetelność postępowania (ocena, czy istniał dobry powód dla nieprzesłuchania świadka; znaczenie zeznań świadka dla wyniku postępowania; ocena działań równoważących brak możliwości przesłuchania świadka, w tym wymóg ostrożnej oceny takiego dowodu)
- **Wyrok ETPC (Wielkiej Izby) z 13.9.2016 w sprawie Ibrahim i Inni p. Zjednoczonemu Królestwu, skargi nr [50541/08](#), [50571/08](#), [50573/08](#)**
 Dostęp do obrońcy przed pierwszym przesłuchaniem w sprawie. Wymóg oceny, czy istniały istotne powody ograniczenia dostępu do pomocy obrońcy. Wpływ ograniczenia dostępu do obrońcy na rzetelność postępowania. Wymóg powiadomienia o prawie dostępu do adwokata oraz prawie do milczenia.

- **Wyrok ETPC z 18.2.2010 w sprawie Aleksandr Zaichenko p. Rosji – skarga nr [39660/02](#)**
Wymóg poinformowania podejrzanego o prawie do milczenia i nieobciążania samego siebie. Wpływ naruszenia tego wymogu na rzetelność postępowania.

- **Wyrok ETPC z 14.10.2014 w sprawie Baytar v. Turkey skarga nr [45440/04](#)**
Wymóg dostępu do pomocy tłumacza. Uzyskanie wyjaśnień podejrzanego bez pomocy tłumacza.

- **Wyrok ETPC z 19.11.2019 w sprawach Razvozhayev p. Rosji i Ukrainie oraz Udaltsov p. Rosji, skargi nr [75734/12](#), [2695/15](#) i [55325/15](#)**
Dopuszczalność dowodu z zeznań współoskarżonego, którego sprawę wyłączono do oddzielnego rozpoznania i zastosowano dobrowolne poddanie się karze.

- **Wyrok ETPC (Wielkiej Izby) z 5.2.2008 w sprawie Ramanauskas p. Litwie, skarga nr [74420/01](#)**
Zasady przeprowadzenia prowokacji policyjnej.

ART. 8 KAŻDY MA PRAWO DO POSZANOWANIA SWOJEGO ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO, SWOJEGO MIESZKANIA I SWOJEJ KORESPONDENCJI (...).

- **Wyrok ETPC (Wielkiej Izby) z 10.3.2009 w sprawie Bykov p. Rosji, skarga nr [4378/02](#)**
Przechwytywanie rozmów telefonicznych. Wpływ naruszenia art. 8 Konwencji na rzetelność postępowania w sprawie. Wymogi proceduralne przeprowadzenia takiego dowodu.

- **Wyrok ETPC 25.02.2010 w sprawie Lisica p. Chorwacji, skarga nr [20100/06](#)**
Dopuszczalność dowodu z przeszukania przeprowadzonego bez poinformowania obrony i bez zapewnienia obecności obrońcy lub podejrzanego. Wpływ takiego dowodu na rzetelność postępowania.

- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym**
- ART. 3** Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni byli uważani za niewinnych, do czasu udowodnienia im winy zgodnie z prawem.
- ART. 10 UST. 1** Państwa członkowskie zapewniają podejrzany i oskarżony skuteczny środek naprawczy na wypadek naruszenia praw przysługujących im na mocy niniejszej dyrektywy.
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności**
- ART. 3 UST. 1** Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni mieli prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony.
- ART. 12 UST. 1** Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym, jak również osoby podlegające nakazowi w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania miały do dyspozycji na mocy prawa krajowego skuteczny środek naprawczy w przypadku naruszenia ich praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie.
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym**
- ART. 3 UST. 1** Państwa członkowskie zapewniają, aby osobom podejrzany lub oskarżony niezwłocznie udzielano informacji dotyczących przynajmniej poniższych praw procesowych, stosowanych zgodnie z prawem krajowym, aby umożliwić skuteczne wykonywanie tych praw:
- A) prawo dostępu do obrońcy;
 - B) wszelkie uprawnienia do bezpłatnej porady prawnej i warunki jej uzyskania;
 - C) prawo do informacji dotyczących oskarżenia (...);
 - D) prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego;
 - E) prawo do odmowy składania wyjaśnień.
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym**
- ART. 2 UST. 1** Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzany lub oskarżony, którzy nie mówią w języku danego postępowania karnego lub go nie rozumieją, zapewniono niezwłocznie tłumaczenie ustne podczas postępowania karnego przed organami śledczymi i sądowymi, w tym również podczas przesłuchania przez policję, wszystkich rozpraw sądowych oraz wszelkich niezbędnych posiedzeń.
- ART. 2 UST. 2** Państwa członkowskie zapewniają, aby tam, gdzie to konieczne w celu zagwarantowania rzetelności postępowania, dostępne było tłumaczenie ustne kontaktów między podejrzany lub oskarżony a ich obrońcą, związanych bezpośrednio z jakimkolwiek przesłuchaniem lub składaniem wyjaśnień podczas postępowania lub ze złożeniem odwołania lub innych wniosków proceduralnych.

- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) [2016/1919](#) z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania**

ART. UST. 1 Państwa członkowskie zapewniają podejrzany i oskarżonym, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, prawo do pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości.

- **Karta Praw Podstawowych UE**

Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule. (...)